

seria de autor
Herta Müller

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Fundația Robert Bosch le-a înlesnit în 2004 lui Oskar Pastior și Hertei Müller o călătorie în Ucraina în locurile unor foste lagăre de muncă forțată. Autoarea mulțumește pe această cale Fundației și mulțumește, de asemenea, Fondului de Literatură Germană pentru sprijinul acordat la scrierea acestui roman.

Carte apărută cu sprijinul Goethe-Institut,
care este finanțat de Ministerul German al Afacerilor Externe

HERTA MÜLLER
LEAGĂNUL
RESPIRAȚIEI

Traducere din germană și note de
ALEXANDRU AL. ȘAHIGHIAN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Corina Bernic
Lector: Simona Kessler
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

HERTA MÜLLER
ATEMSCHAUKELE

Copyright © Carl Hanser Verlag München 2009
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2010, 2024,
pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MÜLLER, HERTA

Leagănul respirației / Herta Müller;

trad. din germană și note de Alexandru Al. Șahighian. –

București: Humanitas Fiction, 2024

ISBN 978-606-097-429-1

I. Șahighian, Alexandru Al. (trad.; note)

821.112.2

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Despre împachetatul lucrurilor în valiză

Tot ce am port asupra mea.

Sau: Tot ce-i al meu port cu mine.

Am purtat tot ce-aveam. Dar nu era ce-i al meu. Fie că-mi folosea într-alt scop decât cel prevăzut, fie că era de la un altul. Valiza din piele de porc era lădița gramofonului. Pardesiul era de la tata. Paltonul, cel cu un guleraș de catifea la gât – de la bunicul. Pantalonii bufanți de la unchiul Edwin. Jambierele de piele de la vecinul, domnul Carp. Mănușile verzi de lână de la *Tante* Fini. Numai șalul de mătase vișiniu și trusa de voiaj erau ale mele, cadouri primite la ultimele Crăciunuri.

Încă mai era război în ianuarie 1945. Înspăimântați că va trebui să plec în toiul iernii la dracu-n praznic, la ruși, oamenii voiau care mai de care să-mi dea câte ceva de luat cu mine, poate mi-o fi de oarece folos, chiar de n-ajută la nimic. Fiindcă nimic pe lume nu te putea ajuta. Și pentru că, inevitabil, eram pe lista rușilor, fiecare mi-a dat câte ceva formându-și propria lui opinie. Iar eu luând lucrurile, mi-am zis la cei șaptesprezece ani ai mei că plecarea asta vine la țanc. Nu neapărat pe lista rușilor, dar dacă n-o fi din cale-afară de rău, îmi pică chiar bine.

Voiam să ies din degetarul micului oraș unde toate pietrele aveau ochi. În loc să-mi fie frică, mă-ncerca un neastâmpăr ascuns. Și-un sentiment de vinovăție, fiindcă lista

care-i făcea pe-ai mei să dispere era un lucru convenabil pentru mine. Ai mei se temeau să n-o pășesc printre străini. În timp ce eu voiam să plec oriunde-ar fi, în orice loc care să nu mă știe.

Deja o pășisem. Mi se-ntâmplase ceva interzis. Un lucru anapoda, murdar, nerușinat și frumos. Se-ntâmplase chiar în fundul Parcului cu Arini, dincolo de colina acoperită de gazon. Pe drumul spre casă mă dusesem în pavilionul rotund din mijlocul parcului, acolo unde în zilele de sărbătoare cânta fanfara. M-am așezat acolo și-am stat un timp. Lumina pătrundea prin lemnăria delicat cioplită. Am văzut spaima cercurilor, pătratelor și trapezelor goale îmbinate prin vrejuri albe cu gheare. Era tiparul rătăcirii mele și tiparul groazei de pe chipul mamei. În acest pavilion mi-am jurat: nu voi mai intra niciodată în acest parc.

Dar, cu cât am căutat mai mult să mă-nfrânez, cu-atât mai iute m-am dus iar – după două zile. La randevu, cum i se spunea în parc.

M-am dus la al doilea randevu cu același prim bărbat. Se numea RÂNDUNICA. Al doilea era unul nou, se numea BRADUL. Cel de-al treilea se numea URECHE. A urmat AȚĂ. Apoi MIERLĂ și ȘAPCĂ. Mai târziu IEPURE, PISICĂ, PESCĂRUȘUL. Apoi PERLA. Doar noi știam ce nume poartă fiecare. Sălbăticiunile-și croiseră în parc cărare, iar eu treceam din mână-n mână. Și era vară și mestecenii aveau pielea albă, în hățișurile de iasomie și soc creștea un perete verde de frunziș de nepătruns.

Iubirea își are anotimpurile ei. Toamna a pus capăt parcului. Lemnul a devenit golaș. Randevuurile s-au mutat cu noi la baia comunală, Baia Neptun. Lângă poarta de fier atârna emblema ovală cu o lebădă. În fiecare săptămână mă-ntâlneam cu cel care era de două ori mai în vârstă ca mine. Era român. Era căsătorit. Nu-i voi spune numele, și nu voi spune nici cum mă numeam eu. Nu soseam în același

timp – nici casierita dindărătul geamului plumbuit, nici pardoseala lucioasă de piatră, nici coloana rotundă din centru, nici faianța pictată cu flori de nufăr ori scara din lemn sculptat nu trebuiau să prindă de veste că ne dădusem randevu. Mergeam la bazin să înotăm cu toți ceilalți. De întâlnit ne întâlneam abia la cabinele de sudație.

Pe-atunci, cu puțin înainte de lagăr și la fel și după întoarcerea mea acasă până în 1968, când am părăsit țara, orice randevu de-acest soi te costa pușcăria. Dacă m-ar fi prins aș fi primit minimum cinci ani. Pe unii îi prindeau. Direct din parc sau de la baia publică și, după un interogatoriu brutal, ajungeau la închisoare. Iar de-acolo la Canal. Azi știu că de la Canal nu te mai întorceai. Iar cine se mai întorcea totuși era un cadavru ambulant. Senil și dărâmat, pierdut pentru orice iubire din lume.

Cât despre perioada din lagăr – dacă m-ar fi prins în lagăr, eram mort.

După cei cinci ani de lagăr, am colindat zi de zi străzile în care forfotea mulțimea, exersând în cap cele mai potrivite fraze în caz că mă arestează: PRINS ÎN FLAGRANT DELICT – împotriva acestei sentințe îmi pregătisem o mie de pretexte și alibiuri. Port cu mine un bagaj tăcut. Atât de profund și de îndelung m-am împachetat în tăcere, că nu mă pot nicum despacheta în cuvinte. Tot ce fac când vorbesc e doar să mă împachetez într-alt fel.

În ultima vară de randevuuri, ieșind odată din Parcul cu Arini am mers spre casă luând-o prin Piața Mare, ca să mai lungesc nițel drumul, și-am nimerit nici eu nu știu cum în Biserica Sfintei Treimi. Această întâmplare s-a jucat de-a destinul cu mine. Căci aici am văzut timpul ce avea să vină. Lângă altarul lateral, pe-un stâlp, sta Sfântul în mantie cenușie purtând la ceafă drept guler o oaie. Oaia în ceafă – asta-i tăcerea. Există lucruri despre care nimeni nu vorbește.

Dar știu eu bine ce spun când zic că tăcerea în ceafă e altceva decât tăcerea din gură.

Înainte, în timpul și după perioada din lagăr am trăit cu spaima de stat și de familie. Cu spaima de dubla prăbușire ce-ar fi însemnat ca statul să mă vâre la pușcărie ca răufăcător, iar familia să mă excludă ca pe-o ocară. Mergând prin viermuiala străzilor priveam neîncrezător în oglinda vitrinelor, a geamurilor de la tramvaie și case, a artezienelor și băltoacelor, dacă nu cumva sunt totuși transparent.

Tata era profesor de desen. Și de câte ori rostea cuvântul ACUARELĂ, eu, care aveam în cap numai Baia Neptun, tresăream cu spaimă ca și cum mi-ar fi dat careva un picior. Cuvântul ăsta știa bine până unde mersesem deja. Mama îmi zicea la masă: Nu mai tot înțepa cartoful cu furculița, că-l sfârâmi, ia mai bine lingura – furculița-i pentru carne. Mie-mi pulsau tâmplele. Cum de pomenește de carne, când de cartofi și furculiță-i vorba. Despre ce carne vorbește? Randevuurile îmi suciseră carnea. Eram propriul meu hoț, cuvintele picau neașteptat și puneau gheara pe mine.

Ca toți sașii din orășel, mama și mai ales tata credeau în frumusețea cosițelor bălaie și a ciorapilor albi trei sferturi, în pătratul negru al mustății lui Hitler și în noi, sașii din Ardeal, ca rasă ariană. Fie și numai carnal, secretul meu era în sine o mare oroare. Pe deasupra și cu un român, era în plus profanare rasială¹.

Voiam să plec de-acasă, din familie – fie și în lagăr. Numai că-mi părea rău de maică-mea, care nici nu știa cât de puțin mă cunoaște. Și care când voi fi plecat se va gândi mai des la mine decât eu la ea.

Lângă Sfântul cu oaia tăcerii în ceafă zărisem în biserică o nișă albă în perete cu inscripția: CERUL PUNE TIMPUL

1. *Rassenschande* era termenul folosit în Germania lui Hitler.

ÎN MIȘCARE. Când mi-am făcut valiza, mi-am zis: Nișa albă a avut efect. Țasta-i timpul pus acum în mișcare. Eram bucuros și că nu trebuie să plec la război, în zăpezile de pe front. M-am apucat docil să-mi fac valiza bravând ca un tembel. N-am opus nici o rezistență. Jambierele de piele cu șireturi, pantalonii bufanți, pardesiul cu guleraș de catifea – nimic din toate astea nu se potrivea cu mine. Nu despre haine era vorba, ci de timpul pus în mișcare. Îmbrăcat cu lucrurile astea sau cu altele, tot ajungi la maturitate. Lumea, ce-i drept, nu-i un bal costumat, îmi ziceam, dar nimeni nu pare caraghios când e silit să plece la ruși în toiul iernii.

O patrulă formată din doi polițiști, un român și un rus, mergea cu lista din casă în casă. Nu mai știi dacă acasă la noi patrula a pomenit sau nu cuvântul LAGĂR. Și dacă nu, ce alt cuvânt în afară de RUSIA. Și, dacă da, oricum cuvântul lagăr nu m-a înfricoșat. În ciuda faptului că era război și că-mi stătea în ceafă tăcerea randevuurilor mele, la cei șaptesprezece ani ai mei încă mai eram teribil de necopt la minte. Mă răneau cuvintele acuarelă și carne. Creierul mi-era însă surd la cuvântul LAGĂR.

Atunci, la masă, când cu cartofii și furculița, când mama m-a luat prin surprindere rostind cuvântul carne, mi-am adus aminte cum mă jucam în curte când eram copil, iar mama striga din verandă de la fereastră: Dacă nu vii imediat la masă, dacă trebuie să te mai strig o dată, n-ai decât să rămâi unde ești. Și cum totuși mai rămâneam jos un răstimp, ea-mi spunea când ajungeam sus:

— Poți să-ți iei traista și să pleci în lume și să faci ce vrei.

Zicând asta mă târa în cameră, luând rucsacul micuț și îndesând în el căciula mea de lână și jacheta. Iar eu o întrebam:

— Păi, unde să mă duc, doar sunt copilul tău.

Multă lume e de părere că a-ți face geamantanul e o chestiune de deprindere pe care, practicând-o, o-nveți de la sine

așa cum înveți să cânti sau să te rogi. Noi acasă n-aveam această deprindere și n-aveam nici geamantan. Când tata trebuise să plece pe front la soldații români, n-avusese nimic de împachetat. Ca soldat primești tot ce-ți trebuie, ține de uniformă. Nu știam ce-ar mai trebui împachetat în afara lucrurilor pentru plecare și împotriva frigului. N-ai nimic din ce-ți trebuie, așa că improvizezi. Lucrurile greșite se transformă în necesare. Doar pentru că ai un lucru, el devine singurul necesar care se și potrivește.

Mama a adus gramofonul din camera de zi și l-a pus pe masa din bucătărie. Cu o șurubelniță am făcut din lădița gramofonului o valiză. Mai întâi i-am scos mecanismul de rotire și suportul pentru discuri. Apoi am astupat cu un dop de plută gaura unde fusese manivela. Am lăsat la locul ei căptușeala dinăuntru – o catifea roșie ca focul. N-am demonstrat nici plăcuța triunghiulară cu câinele din fața pâlniei, HIS MASTER'S VOICE. La fundul valizei am pus patru cărți: un *Faust* legat în pânză, *Zarathustra* al lui Nietzsche, un volumaș subțire de Weinheber¹ și o antologie de poezie din opt secole. Nici un roman, fiindcă pe alea odată citite nu le mai reiei. Peste cărți am așezat trusa de voiaj. În care aveam: un flacon de colonie, un flacon de loțiune TARR (după bărbierit), un săpun de ras, un aparat de ras, o pensulă de ras, o piatră de alaun, un săpun, o forfecuță. Lângă trusa de voiaj am pus o pereche de șosete de lână (maro, deja cârpite), o pereche de ciorapi trei sferturi, o cămașă de flanel în carouri alb cu roșu, două perechi de chiloți din rips. Șalul cel nou de mătase l-am pus sus de tot, ca să nu se șifoneze. Era vișiniu, în carouri din urzeală lucioase și mate. Cu asta valiza mea se umpluse.

1. Josef Weinheber (1892–1945), poet austriac apropiat de național-socialism.

Apoi bocceaua: o cuvertură luată de pe divan (din lână și în carouri albastru-deschis și bej, o chestie uriașă – dar care nu ținea de cald). Și-nfășurate în ea: un pardesiu (gri cu picățele, deja foarte uzat) și o pereche de jambiere de piele (străvechi, din Primul Război Mondial, galben-melon și cu noițe).

Apoi traista în care erau: o conservă de șuncă marca Scandia, patru tartine, câteva prăjiturile rămase de la Crăciun, o ploscă umplută cu apă și capacul folosit ca pahar.

Apoi bunica a așezat lădița gramofonului, bocceaua și traista lângă ușă. Cei doi polițiști își anunțaseră sosirea la miezul nopții, când intenționau să mă ia cu ei. Bagajul sta gata pregătit lângă ușă.

Apoi m-am îmbrăcat: o pereche de izmene lungi, o flanea (în carouri bej-verzui), pantaloni bufanți (gri, de la unchiul Edwin, cum spuneam), o vestă de stofă cu mâneci tricotate, o pereche de șosete de lână și o pereche de bocanci. Mănușile verzi de la *Tante* Fini erau pe masă la îndemână. Mi-am legat șireturile la bocanci și-n timpul ăsta mi-am amintit cum, cu ani în urmă, într-o vacanță de vară petrecută la Wench¹, în împrejurimile Sighișoarei, mama purtase un costum de marinar cusut de mâna ei. Pe neașteptate, în plină plimbare pe pajiște, se prăbușise în iarba înaltă prefăcându-se moartă. Aveam opt ani pe-atunci. Spaima aia de nedescris, când cerul mi s-a prăbușit în iarbă. Am strâns ochii tare de tot, să nu văd cum mă-nghite cerul. Mama a sărit în picioare, m-a zgâlțâit și-a zis: Ți-s dragă? Păi, uite că trăiesc.

Îmi legasem bocancii. M-am așezat la masă și-am așteptat să se facă miezul nopții. A venit și miezul nopții, dar patrula întârzia. A trebuit să mai treacă trei ceasuri, era aproape de neîndurat. Apoi au apărut. Mama mi-a ținut paltonul

1. În românește, Venchi (azi cartier din Sighișoara).

Cuprins

Despre împachetatul lucrurilor în valiză	5
Loboda	20
Ciment	32
Vărăreșele	38
O societate interlopă	39
Lemn și vată	46
Vremuri palpitate	50
Despre mersul cu mașina	57
Despre oamenii severi	62
Un strop prea mult de fericire pentru Irma Pfeifer	66
Plopii negri	69
Batista și șoarecii	74
Lopata de inimă	80
Despre Îngerul foamei	84
Rachiu de huilă	90
Zepelin	91
Durerile-fantomă ale ceasului cu cuc	95
Kati-Planton	99
Infracțiunea cu pâinea	104
Madona lunii noi	112
De la pâinea proprie la pâinea obrazilor	117
Despre cărbune	120
Cum se mai târâsc secundele	123
Despre nisipul galben	124
Rușii își au și ei căile lor	128
Despre brazi	132
Zece ruble	135

Despre Îngerul foamei	140
Secrete latinești	142
Calupuri de zgură	150
Flaconul de bună-credință și cel sceptic	154
Despre intoxicația cu lumina de zi	161
Fiecare tură e-o operă de artă	164
Când o lebedă cântă	166
Despre zguri	168
Șalul de mătase vișiniu	174
Despre chimicale	177
Cine-a schimbat țara	183
Omul de cartofi	186
Cerul jos pământul sus	194
Despre plictiseli	196
Erzaș de frate	204
În albul de sub rândul scris	207
<i>Antena</i> lui Minkowski	208
Câinii negri	211
Lingură ici, lingură colea	213
Cândva, Îngerul meu al foamei a fost avocat	215
Am un plan	218
Sărutul de tinichea	219
Mersul lucrurilor	222
Iepurele alb	223
Dor de casă. De parcă nu m-aș putea lipsi	224
Un moment de limpezire	231
Ușurătate cu toptanul	233
Despre fericirea lagărului	236
Trăim. Trăim doar o singură dată	240
Cândva voi pune piciorul pe-un caldarâm mai șic	245
Fundamentale ca tăcerea	253
Nu-mișcă-nu-clintește	254
Ai un copil la Viena?	259
Bastonul	267
Caiete de dictando	270
Mai sunt și-acum Pianul	273
Despre comori	282
Cuvânt de încheiere	287